

Mohammed Rustom
S engleskog preveo Haris Dubravac

Student i mudrac¹

UDK 1:28

Sažetak

Autor, u zamišljenom dijaloškom obliku, poput Platona, nastoji predstaviti najdublje spoznaje filozofije i religije koje iznosi jedan mudrac (*ḥakīm*) ljubopitljivom studentu. Student otkriva da mudrac posjeduje posebnu vrstu znanja za koju je potrebna duhovna spremnost. U tom kontekstu mudrac mu kazuje o djelimičnoj inteligenciji i Inteligenciji. Ono što naročito muči studenta jest problem zla. Mudrac će mu naglasiti da jedino mudri ljudi mogu stvarno odgovoriti na to pitanje posredstvom srca. Na kraju će mu savjetovati da odgrne zastor zla da bi istinski živio.

Ključne riječi: filozofija, religija, mudrac (*ḥakīm*), znanje, duhovna spremnost, djelimična inteligencija, Inteligencija, problem zla, srce.

¹ Izvor: Mohammed Rustom, "The Student and the Sage", u: *From the Divine to the Human: Contemporary Islamic Thinkers on Evil, Suffering, and the Global Pandemic*, uredili Muhammad U. Faruque i Mohammed Rustom, Routledge, London i New York, 2023, str. 178-186.

Mučen problemom zla, jedan student filozofije i religije zapada u velik očaj, s mnogo više neugodnih pitanja nego zadovoljavajućih odgovora. Student prolazi pored izvjesnog ĥakīma, odnosno mudraca, idući svojim uobičajenim putem na svoj ranojutarnji seminar o filozofiji religije. Privučen blistavom prisutnošću tog mudraca, student pokušava prići starcu.

Student: Selam alejkum.

Mudrac: Alejkumu selam.

Student: Gospodine, jeste li Vi novi u komšiluku?

Mudrac: Ne, ne. Ovim putem prolazim svako jutro u osam sati posljednjih dvadeset godina. I obično se sklonim tamo na onu klupu, koju zovem "Nuhova lađa".

Student: To je čudno. I ja tuda prolazim skoro svako jutro u osam sati, barem posljednjih nekoliko godina. Kako to da Vas nikad nisam vidio?

Mudrac: Pa, oduvijek sam bio ovdje i uvijek sam te viđao kako prolaziš.

Student: I nikad mi niste nazvali selam?

Mudrac: Ne bi bilo od koristi.

Student: Uh... Mogu li pitati zašto?

Mudrac: Zato što nisi bio spreman da me vidiš.

Student: Molim Vas da objasnite.

Mudrac podiže oči k suncu, a zatim skrenu pogled na studenta.

Mudrac: Vidi li slijep čovjek sunce?

Student: Ne, dakako da ne vidi.

Mudrac: Čak i ako stvarno postoji?

Student: Da, naravno.

Mudrac: Ali kad bi slijep čovjek mogao odjednom vidjeti, bi li tad vidio sunce?

Student: Da!

Mudrac: Tako je i s tobom. Ranije si bio slijep, a sad možeš vidjeti, zbog čega ti i ja razgovaramo.

Student: Dakle, sad mogu vidjeti jer sam spreman?

Mudrac: Da.²

Student: Za šta tačno spreman, dragi gospodine? Još ne razumijem.

Mudrac: Jedan od moje braće je jednom rekao: "Prispijeće Božanske pomoći sukladno je spremnosti."³

Student: Znači da sam sad spreman primiti Božiju pomoć?

Mudrac: Spremniji ne možeš biti na ovoj trenutnoj tački duž krivulje svog života.

Student: Sviđa mi se kako govorite, gospodine. Vidim da posjedujete neku posebnu vrstu znanja.

Mudrac: Obično mislim o tome kao o odsustvu uobičajenog neznanja.

Student: Naravno, kakogod. Mislim, Vi očigledno poznajete stvari koje ja ne znam i kladio bih se da znate mnogo više od većine ljudi.

Mudrac: To je zato što "ljudi spavaju".⁴ Onaj ko ne spava taj je budan, pa je svjesniji od onih koji spavaju.

Student: Razumijem. Prema tome, ono što imate je svjesnost, budnost; to je odsustvo spavanja, a spavanje odgovara neznanju.

Mudrac: Šta god da imam, dato mi je kao dar iz Njegove prisutnosti.⁵

Student: Izvinite, ali šta ste uradili da steknete to znanje?

Mudrac vrti glavom slijeva nadesno kucajući na nevidljiva vrata.

² Prethodni primjer proizlazi iz Suhrawardijeva djela *Pjev Džibrilova krila*. O njemu vidjeti: Mohammed Rustom, "Storytelling as Philosophical Pedagogy: The Case of Suhrawardi", u: *Knowledge and Education in Classical Islam: Religious Learning Between Continuity and Change*, ur. Sebastian Günther, Brill, Leiden, 2020, 1:404-416.

³ Brat o kojem je riječ je Ibn 'Aṭā' Allāh. Vidjeti: Ibn 'Ajiba,

Īqāz al-himam fī sharḥ al-Hikam, Dār al-Kutub al-'Ilmiyya, Bejrut, 1996, 113.

⁴ Dio Vjerovjesnikove izreke: "Ljudi spavaju. Kad umru, probude se." Vidjeti: 'Ayn al-Qudāt, *The Essence of Reality: A Defense of Philosophical Sufism*, ur. i prev. Mohammed Rustom New York University Press, New York, 2022, 99.

⁵ Aluzija na Kur'an, 18:65.

Mudrac: Sve što neko uopće može učiniti jest kucati iskreno, žarko i uporno. Kao što je Učitelj prvog i posljednjeg rekao: “Ako budete ustrajno kucali na vrata, vjerovatno će se ona otvoriti.”⁶

Student: Dakle, iskrenost je ključ?

Mudrac: Da, iskrenost je poput ključa koji može otvoriti vrata ovom znanju. Gorljivost i istrajnost su kao čin otvaranja tih vrata.

Student: Moram biti makar donekle spreman za ovo znanje koje imate, zar ne? Mislim, rekli ste da sam spreman za “božansku pomoć”.

Mudrac: Tvoja iskrenost je tu. Ali ti nedostaje nešto, pa ćeš biti spriječen da dalje napreduješ.

Student: Šta je to? Izvinite što pitam.

Mudrac: Težnja.

Student: Ali imam težnju. Često provodim cijelu noć učeći, čitajući i promišljajući. Zapravo, trenutno pišem esej za koji se nadam da ću ga objaviti u jednom važnom recenziranom časopisu o konceptu odlučnosti u religijskom životu.

Mudrac: Ti zaista imaš težnju. Ali strijela tvoje težnje je usmjerena ka pogrešnom cilju, tako da uvijek promašiš metu.

Student: Kako to znate?

Mudrac: Zato što je to uobičajena pojava. Vidim je kod mnogih studenata filozofije i religije. Oni su uglavnom inteligentni i izuzetno iskreni. I imaju veliku želju i težnju, ali za pogrešnim.

Student: Onda, šta je to ispravno čemu trebam stremiti?

Mudrac: Prvo mi moraš kazati šta je to što želiš.

Student: Želim spoznati Boga i puteve Božije.

Mudrac: Pa, ako iskreno tražiš da spoznaš Boga, trebao bi tome težiti.

Student: Ali mislio sam da to činim.

Mudrac: Da, u teoriji. Ali u praksi je nešto drugo.

Student: Kako neko može praktično spoznavati Boga osim klanjanjem dnevnih namaza, provođenjem virda, učenjem Kur’ana, slijeđenjem blagoslovljenog Vjerovjesnika...?

Mudrac: Tako treba u praksi spoznati Boga. Međutim, više je riječ o stupnju jačine ovih djela. Zar ne ču plemeniti ajet: *Oni koji vjeruju, jače Boga vole.*⁷?

Student: Aha, jačina u djelovanju. Prema tome, ako budem jači u praksi, spoznat ću Boga Koji je predmet moje težnje?

Mudrac: Možda.

Student: Ali, ako se samo usredsredim na djelovanje, neće li mi se smanjiti inteligencija?

Mudrac: Tako mnogi misle. Ako se osoba posveti djelovanju, ona postaje više, a ne manje inteligentna.

Student: Razumijem. Nasuprot tome, ako se neko posveti samo njegovanju svoje inteligencije bez odgovarajućeg djelovanja, on će biti...

Mudrac: Manje inteligentan.

Student: Čudno. Znam neke prilično pametne momke koji samo pišu i razmišljaju.

Mudrac: Oni njeguju ono što je poznato kao “djelimična inteligencija”. Ali prava inteligencija o kojoj ja govorim više je poput inteligencije s velikim “I”; to jest “Inteligencija”.

Zbunjenog izraza lica, student diže ruke prema nebu.

Student: Vi inteligenciju dijelite na vrste?

Mudrac: Da. Djelimična inteligencija je dobra za svakovrsne racionalne operacije, a velik dio našeg svijeta počiva na njoj. Ali, ona je djelimična, što znači da ne umije sagledati širu sliku.

Student: A inteligencija s velikim I?

Mudrac: Ona je poput svjetlosti koja sija odozgo i obasjava mračnu sobu. Djelimična inteligencija može samo rasvijetliti određene ćoškeve te sobe, ostavljajući mnoge predmete u njoj u mraku.

⁶ Vidjeti ‘Ayn al-Qudāt, *Essence of Reality*, 177.

⁷ Kur’an, 2:165 (prijevod Nurke Karamana, prim. prev.).

Student: Zašto se ljudi usredsređuju na djelimičnu inteligenciju umjesto na Inteligenciju?

Mudrac: Odgovor je jednostavan. To je, kao što Mevlana kaže,

Djelimični intelekt na loš glas Intelekt stavlja.

*Želja za dunjalukom čovjeka bez želje za Bogom ostavlja.*⁸

Student: Zapanjujuće! Mislim da razumijem ono o čemu govorite. Vidim mnoge intelektualne vještine i mentalne akrobacije u mojim područjima istraživanja. I sa žaljenjem mogu reći: često ih vidim u sebi.

Mudrac: Naravno. To je prirodno. Što se neko više usredsređuje na svoju djelimičnu inteligenciju i nastoji je njegovati te je učiniti arbitrom svih stvari, to će više trpjeti njegova težnja.

Student: Šta se onda dešava?

Mudrac: Ono što se obično dešava jest to da će težiti pogrešnim stvarima. On će, naprimjer, i dalje tražiti Boga, ali ne pod samim Božijim uvjetima. Radije će to to činiti pod vlastitim uvjetima, u skladu s onim što mu njegova djelimična inteligencija pokazuje da je stvarno, važno i smisleno.

Student: Možete li dodatno objasniti?

Mudrac: Jednom je Božiji prijatelj bio upitan koju religiju slijedi. Odgovorio je: "Slijedim religiju svoga Gospodara."⁹

Student: Zanimljivo.

Mudrac: Svi se okreću u ovom ili onom pravcu. Ali oni iskreni se okreću u pravcu bez pravca.

Student: Je li to ono što oni također nazivaju "staništem bez staništa?"¹⁰

Mudrac: Da. Oni koji idu Bogu i opstojе u Njemu nikad se ne vraćaju ni na jedno

stanište, pa otuda nisu ničim vezani, a još manje djelimičnim intelektom.

Student: To mora da je divno mjesto za prebivanje. Mislim, čovjek nikad ne bi zapao u bilo kakav, naprimjer, filozofski problem.

Mudrac sklopi ruke, nasmiješi se, a potom se zagleda u daljinu.

Mudrac: Filozofski i teološki problemi su problemi zato što se sagledavaju s čovjekovog gledišta. Ali, s gledišta Božanskog, takvih problema nema.

Student: Volio bih da su ovaj stav uključili u moja predavanja iz filozofije i religije.

Mudrac: Od toga bi bilo velike koristi za ljude. Kao što Četvrti učitelj veli: "Ne postoji ništa vremenije od Bezvremenskog."¹¹

Student: Znae, gospodine, postoji problem koji imam, filozofski, u vezi s onim što je u filozofiji religije poznato kao "problem zla". Bilo bi zanimljivo čuti šta imate kazati o tome.

S desnom rukom na srcu, mudrac klima glavom.

Mudrac: Na raspolaganju sam ti.

Student: Hvala Vam. To me je držalo budnim u mnogim noćima. Mogu vrlo dobro shvatiti šta mislite pod djelimičnom inteligencijom. Izgleda da je gotovo svaki pristup ovom problemu s kojim sam se susreo bio s tog staništa. Odgovori nikad nisu bili potpuno zadovoljavajući...

Mudrac: Kako mogu biti potpuno zadovoljavajući kad su djelimični? U onoj mjeri u kojoj osoba djeluje na razini djelimične inteligencije, neće biti kadra istinski pozabaviti se problemom zla. Jedino mudraci mogu stvarno odgovoriti na to pitanje. Doista, oni

⁸ Za ove stihove Dželaluddina Rūmija, vidjeti: Mohammed Rustom, "The Ocean of Nonexistence", *Mawlana Rumi Review* 4, 2013, 193.

⁹ Upućuje se na Al-Ḥallādža. Vidjeti: Mohammed Rustom, *Inrushes of the Heart: The Sufi Philosophy of Ayn al-Qudāt*, SUNY Press, Albany, 2023, 239.

¹⁰ Za "stanište bez staništa" u sufizmu, vidjeti: William Chittick,

The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-Arabi's Metaphysics of Imagination, SUNY Press, Albany, 1989, 375-381.

¹¹ U islamskoj filozofiji Prvi učitelj je Aristotel, Drugi učitelj Fārābī, Treći učitelj Mīr Dāmād i Četvrti učitelj Seyyed Hossein Nasr. Vidjeti: Sayyid Hasan Husayni, "Sayyid Husayn Nasr: Mu'allim-i chahārum", *Ittilā'āt-i hikmat wa-ma'rifat* 11, br. 11, 2017, 52-55.

koji idu Bogu, oni bježe od zla. A oni koji dolaze od Njega, kreću ka njemu.¹²

Student: Šta ste mislili pod ovim posljednjim riječima?

Mudrac: Ovaj svijet u kojem se nalazimo je carstvo zla i zato je tu zlo problem. Ima onih koji bježe od svijeta i idu ka Bogu, kod Kojeg nema zla. Postoje oni koji su s Bogom, pa se vraćaju u svijet zla da bi pomogli onima koji su u njemu zaglavili. Zatim, ima onih koji su zaglibili u ovom svijetu zla. Svojim nogama, čvrsto usađenim u tlo carstva zla, pokušavaju riješiti problem zla. Ali osoba zaglibljena u zlu nikad neće riješiti problem zla.

Student: Čini mi se da ste me već odveli u smjereve u kojima nikad nisam mislio da ovo pitanje može ili možda treba da ide. Objasnite zašto ovaj problem zla za Vas nije problem. Je li zato što više niste “od” ovog svijeta?

Mudrac spušta pogled, što se doima kao vječnost. Zatim gleda izravno u studenta očima nalik nepreglednom okeanu u osvit.

Mudrac: Moje mjesto je bezmjesto, moj trag je bestrag, a moje ime je bezime. Odlazak i dolazak jednaki su mi, a vrijeme i promjena ne određuju me.¹³

Student: Vi ste onda izvan kategorije zla?

Mudrac: Radije bih rekao da mudrac ne vidi tamu niti zlo, jer on sve gleda pomoću svjetla Božijeg.

Student: To je čudesno i volio bih da jednog dana mogu vidjeti stvari onako kako ih Vi vidite. Ali, svakako morate priznati da je zlo stvarna i živa odlika svijeta u kojem živimo. I ne mislim samo na manja zla nego i na ona grozna i na ono što bi izgledalo kao nezasluzena zla.

Mudrac: Da, naravno. Poricati postojanje zla na njegovoj razini znači poricati postojanje svijeta na njegovoj razini. A na svojoj razini, svijet je stvaran.

Student: Ali zašto onda postoji zlo u ovom “stvarnom” svijetu?

Mudrac: To je zbog beskonačnosti Boga, odnosno, onoga što neki nazivaju Njegovom “svemogućnošću”. Božija svemogućnost ima za posljedicu Samoporicanje, što uključuje očitovanje koje iziskuje odvajanje, a što za sobom povlači zlo.

Student: O, dobro znam ovaj argument: Bog je svedobar. A tamo gdje nije, tu je zlo. Budući da On nije u svijetu, u svijetu je zlo.

Mudrac: Ne baš. Bog je uistinu “u” svijetu, ali ne putem suštinskog poistovjećivanja. Prema tome, kosmos se u suštini ne poistovjećuje s Bogom. Čuo sam jednom da se kaže kako Bog nije u svijetu po sebi; nego je svijet tajanstveno uronjen u Njega.

Student: Ne razumijem baš šta želite reći, izvinite...

Mudrac: Prečesto govoriš “izvinite”. Budi slobodan u svemu što kažeš i činiš.

Student: O, izvinite... Mislim, hvala Vam?

Mudrac: Reci ono što ti je na srcu. “Nikad se ne-moj kretati u odjeći izvještacene formalnosti.”¹⁴

Student: Izvinite. Ah! Mislim, uredu. Dobro: ne znam na šta mislite.

Mudrac: Mnogo bolje. Bog nije odsutan iz svijeta. Ne postoji mjesto gdje je Bog odsutan. Da je tako, onda to mjesto ne bi bilo mjesto. Svako mjesto je mjesto zbog prisutnosti Božije u njemu. Međutim, postoje različiti stupnjevi prisustva, od najjačeg (prisutnost Samog Boga) do drugih satupnjeva jakosti (u rasponu od Svetog teksta do srca usavršenog ljudskog bića), a zatim nižih stupnjeva jakosti (u rasponu od kosmosa do našeg svijeta).

Student: Ali, zar nije Dokaz islama¹⁵ rekao da je naš svijet najbolji od mogućih svjetova?

Mudrac: Naš je najbolji od mogućih svjetova, ali je i najniži od svjetova.

¹² Sljedećih nekoliko mudračevih iskaza preuzeto je iz: Mohammed Rustom, “Some Aphorisms on God, Evil, and Liberation”, *Sacred Web* 48, 2021, 147-149.

¹³ Usp. Maḥmūd Shabistari, *Gulshan-i rāz*, ur. Javād Nūr-bakhsh, Khānaqāh-i Ni‘mat Allāhi, Teheran, 1976, stih 9.

¹⁴ Ovo su riječi Khwājāa Khurda. Vidjeti: William Chittick, *In Search of the Lost Heart: Explorations in Islamic Thought*, ur. Mohammed Rustom, Atif Khalil i Kazuyo Murata, SUNY Press, Albany, 2012, 169.

¹⁵ Popularna titula za Abū Hāmida al-Ghazālīja.

Student: Dakle, hoćete reći da je Bog prisutan u svijetu, ali ne u istoj mjeri u kojoj je prisutan u višim svjetovima?

Mudrac: Tačno tako. I upravo u onoj mjeri u kojoj On nije "prisutan" u ovom svijetu postoji zlo, a ono predstavlja lišenost dobra, kao što si naučio na predavanjima iz filozofije religije.

Student: Da, lišenost dobra...

Mudrac: Sad, ta lišenost dobra proizlazi iz beskonačnih mogućnosti koje pripadaju Bogu a time i Njegovoj beskonačnosti. Ograničavanje je jedan obzir Božije beskonačnosti i savršenstva, zbog čega postoji zlo, pošto postoje razine ograničavanja naspram Božije savršenosti. A te razine su ono što sačinjava kosmički poredak kakav mi poznajemo.

Student: Sad razumijem. Hvala Vam. Mogu li čeprkati po Vašem mozgu još nekim pitanjima?

Mudrac: Nadam se da nećeš pokušati da mi čeprkaš po mozgu. To bi bilo bolno. Misliš: "Mogu li i dalje učiti od Vas?"

Student: Da. Na to sam zaista i mislio.

Mudrac: Taj čudni izraz, "čeprkati po mozgu", pretpostavlja da je znanje u mozgu, čime se ljudski čin spoznavanja svodi na čisto fizički, pa čak i na mehanički proces. Vrsta znanja koju mi tražimo je nešto posve drugo.

Student: Pa gdje je to znanje koje imate?

Mudrac: U mozgu nije, to je sigurno. Istovremeno, ima duboku spoznajnu dimenziju; i to je sigurno. Ipak, ono je i nadracionalno – ovisno o tome gdje se osoba nalazi na kontinuumu duž uzlazne ljestvice postojanja, ovo znanje će biti manje ili više duboko. Ali, najmanja od ove vrste znanja već odgovara stupnju koji je iza intelekta, kako je to veliki mučenik iz Hemedana dobro objasnio.¹⁶

Student: Hoćemo li ovu posebnu sposobnost spoznavanja nazvati srcem?

Mudrac: Dakako. To je srce, koje je sjedište ljudske svijesti, pa je zapravo očitovanje Boga Koji je Čista svijest.

Student: Dakle, što manje srca imamo, to imamo manje svjesnosti? I što manje opažamo srcem, manje ćemo biti u stanju razumjeti problem zla?

Mudrac: Da.

Student: Ovo je zaista od pomoći. Znaite, dragi gospodine, nekad sam išao na predavanja o Božijoj tišini. Izludila su me! Uvijek sam se pitao kako Bog doista može biti tih. Naravno, to je mnogo dublji problem od toga, ali nikad mi nije dobro sjeo.

Mudrac: Kako bi i mogao? Bog nikad ne šuti jer je On Govoreći; ali mi Ga ne čujemo budući da nikad ne šutimo.

Student: Nevjerovatno je kako možete učiniti da tako složene ideje izgledaju tako jednostavno.

Mudrac: Nevjerovatno je kako možeš učiniti da tako jednostavne ideje izgledaju tako složeno!¹⁷

Student se glasno smije, uz osmijeh od uha do uha.

Student: A imate i smisla za humor! Zaista mi je drago što sam Vas upoznao. Mogu li postaviti još jedno pitanje?

Mudrac: Da.

Student: Zašto svijet jednostavno ne bi mogao nemati zlo u sebi?

Mudrac: Zato što to onda ne bi bio svijet.

Student: Ha?

Mudrac: Tražiti svijet bez zla znači tražiti drugu vrstu svijeta. Ali tražiti drugu vrstu svijeta znači tražiti drugu vrstu kosmičkog poretka koji bi isključio prisustvo slobode, pošto je sloboda jedinstvena za naš trenutni kosmički poredak.

Student: Shvaćam. Ljudska sloboda je uzrok mnogih zala. Ali šta je s akcidentalnim zlima? Zašto su ona prisutna u našem svijetu?

¹⁶ To jest, 'Ayn al-Qudāt. Vidjeti: Rustom, *Inrushes of the Heart*, 149-153.

¹⁷ Studentovim zapažanjem i mudračevim odgovorom prepričava

se poznata razmjena mišljenja između Šadra al-Dina al-Qūnawīja i Rūmīja, pri čemu prvi odgovara studentu a drugi mudracu.

Mudrac: Zato što su u prirodi stvari. Uostalom, vatra spaljuje zahvaljujući istom svojstvu da grije.¹⁸

Student: Naravno! I ne postoji čisto zlo u svijetu, zar ne?

Mudrac: Da. Ništa u kosmosu nije čisto zlo, jer je čisto zlo apsolutno nepostojanje, baš kao što je čista dobrota apsolutno postojanje.

Student počinje kimati glavom u znak odobravanja i tugaljivo uzdisati.

Student: Sad moram ići na predavanja. Hoću li Vas ponovo vidjeti?

Mudrac: Ne znam. Ako Bog da, srest ćemo se opet.

Student: Ne znate hoćete li ovdje doći sutra, ili ću ja doći? Mogu biti ovdje kad god želite...

Mudrac: Ne boravam u prošlosti niti iščekujem budućnost. Živim u sadašnjosti. Sadašnji trenutak i smrt su jedina jemstva koja imamo.

Student: I ne zaboravite poreze na dohodak!

Obojica se gledaju i glasno smiju.

¹⁸ Aluzija na Ibn Sināvov iskaz. Vidjeti: Avicenna, *The Metaphysics of the Healing*, prev. Michael Marmura (Provo: Brigham Young University Press, 2005), IX.6, § 16

Student: Pa, nadam se za dobro moje jadne duše da ću Vas opet moći vidjeti. Molim Vas, dajte mi neki oprostajni savjet.

Mudrac: Odgrni zastor zla da bi istinski živio.

Student: Aha! Znao sam da neće biti tako lahko. Objašnjenje bi bilo od velike pomoći.

Mudrac i student kreću zajedno prema zasvođenom luku na kraju staze.

Mudrac: Pa, kad "razgrnemo" spelovanje riječi *evil* (zlo), to jest obrnemo je, dobijemo riječ *live* (živjeti). Zlo je zastor jer prikriva pravi život, baš kao što spelovanje riječi *evil* krije činjenicu da sadrži zastor: premještanjem slova "e" i "v", dobijamo riječ *veil* (zastor), pošto je sačinjena od iste potke kao i riječ *evil*, i suštinski i jezikoslovno. Sa suštinske strane stvari, moramo nadići zastor zla i vidjeti iza njega, gdje počinje pravi život.

Student: Gdje počinje pravi život. Gdje počinje pravi život...

Izgubljen u svojim mislima, student diže pogled samo da bi otkrio kako je prisutnost mudraca sad zamijenjena dražesnim miomirisom koji je neobično poznat koliko i onostran.

Bibliografija

Avicenna. *The Metaphysics of the Healing*. Preveo Michael Marmura. Provo: Brigham Young University Press, 2005.

‘Ayn al-Quḍāt. *The Essence of Reality: A Defense of Philosophical Sufism*. Uredio i preveo Mohammed Rustom. New York: New York University Press, 2022.

Chittick, William. *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-‘Arabī’s Metaphysics of Imagination*. Albany: SUNY Press, 1989.

Chittick, William. *In Search of the Lost Heart: Explorations in Islamic Thought*. Uredili Mohammed Rustom, Atif Khalil i Kazuyo Murata. Albany: SUNY Press, 2012.

Ḥusaynī, Sayyid Ḥasan. "Sayyid Ḥusayn Naṣr: mu‘allim-i chahārum". *İttilā‘at-i hikmat wa-ma‘rifat* 11, br. 11 (2017): 52-55.

Ibn ‘Ajība. *Īqāz al-himam fī sharḥ al-Ḥikam*. Bejrut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyya, 1996.

Mahmūd Shabistārī. *Gulshan-i rāz*. Uredio Javād Nūrbakhsh. Teheran: Khānaqāh-i Ni‘mat Allāhī, 1976.

Rustom, Mohammed. "The Ocean of Nonexistence". *Mawlana Rumi Review* 4 (2013): 188-199.

Rustom, Mohammed. "Storytelling as Philosophical Pedagogy: The Case of Suhrawardī". *U: Knowledge and Education in Classical Islam: Religious Learning Between Continuity and Change*, uredio Sebastian Günther, 1:404-416. Leiden: Brill, 2020.

Rustom, Mohammed. "Some Aphorisms on God, Evil, and Liberation". *Sacred Web* 48 (2021): 147-149.

Rustom, Mohammed. *Inrushes of the Heart: The Sufi Philosophy of ‘Ayn al-Quḍāt*. Albany: SUNY Press, 2023.

Abstract

A Student and a Sage

Mohammed Rustom

The author, in an imaginary dialogical form, like Plato, seeks to present the deepest knowledge of the philosophy and religion, which are presented by a sage (ḥakīm) to an inquisitive student. The student reveals that a sage possesses a special kind of knowledge for which it is necessary to have spiritual readiness. In this context, the sage tells him about the partial intelligence and the Intelligence. What particularly bothers the student is the problem of evil. The sage will emphasize to him that only wise people can really answer that question through the heart. In the end, he will advise him to remove the curtain of evil in order to truly live.

Keywords: philosophy, religion, sage (ḥakīm), knowledge, spiritual readiness, partial intelligence, Intelligence, problem of evil, heart.